

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2020-39-2

УДК 330.332

Федорова Н.Є.

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри зовнішньоекономічної діяльності
Херсонського національного технічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9619-7212>
E-mail: fedorova_nadiia@ukr.net*

Огородник Р.П.

*старший викладач кафедри зовнішньоекономічної діяльності
Херсонського національного технічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5038-9198>
E-mail: ruslik77@meta.ua*

Русал В.С.

*студентка
Херсонського національного технічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6974-357X>
E-mail: zoezoe3456@gmail.com*

ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ: МАСШТАБИ, СТРУКТУРА, ПЕРСПЕКТИВИ

У статті досліджено інвестиційну привабливість України на основі індексу інвестиційної привабливості Європейської бізнес асоціації. Проаналізовано динаміку прямих іноземних інвестицій в Україну /з України у 2008-2018 рр. Вивчено структуру прямих іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності. Розроблено короткостроковий прогноз потоку іноземних інвестицій в Україну за допомогою економетричного аналізу, побудовано графічну модель. За умови збереження тенденції обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України буде зростати у 2020-2021 рр. Визначено основні загальнодержавні заходи покращення інвестиційної активності в Україні (усунення негативних чинників правового характеру; оптимізація системи оподаткування; удосконалення порядку сплати митних платежів і зборів; створення системи правового захисту іноземних інвесторів).

Ключові слова: інвестиції; інвестиційний клімат; прями іноземні інвестиції, іноземне інвестування.

Федорова Н.Е., Огородник Р.П., Русал В.С. ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ В ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ: МАСШТАБЫ, СТРУКТУРА, ПЕРСПЕКТИВЫ

В статье исследована инвестиционная привлекательность Украины на основе индекса инвестиционной привлекательности Европейской бизнес ассоциации. Проанализирована динамика прямых иностранных инвестиций в Украину / из Украины в 2008-2018 гг. Изучена структура прямых иностранных инвестиций в Украину по видам экономической деятельности. Разработан краткосрочный прогноз потока иностранных инвестиций в Украину с помощью эконометрического анализа, построена графическая модель. При условии сохранения тенденции объем прямых иностранных инвестиций в экономику Украины будет расти в

2020-2021 гг. Определены основные общегосударственные меры улучшения инвестиционной активности в Украине (устранение негативных факторов правового характера; оптимизация системы налогообложения, совершенствование порядка уплаты таможенных платежей и сборов, создание системы правовой защиты иностранных инвесторов).

Ключевые слова: инвестиции; инвестиционный климат; прямые иностранные инвестиции, иностранное инвестирование.

Fedorova Nadiia, Ohorodnyk Ruslan, Rusal Viktoriia. FOREIGN INVESTMENT TO UKRAINE: AMOUNT, STRUCTURE, AND PERSPECTIVES

The experience of many countries around the world shows the effectiveness of attracting foreign direct investment to the economy. The purpose of the paper is to study the processes of foreign direct investment in the economy of Ukraine, its amount, structure, and prospects for development, as well as to find ways to intensify investment inflows to the country. The article examines the investment attractiveness of Ukraine on the basis of the index of investment attractiveness, calculated by the European Business Association in 2009-2017 years. According to the European Business Association data it has been established that in recent years businesses in Ukraine have not noticed any new negative factors for investment activity, but many unfavorable factors from previous years remain the same (high interest rates on bank loans; high level of corruption; slow pace of reforms; lack of progress in judicial and land reforms, etc.). The dynamics of inflows and outflows of foreign direct investment in Ukraine in 2008-2018 years is analyzed. It is established that for the last six years the country has not reached a significant increase in foreign direct investment at the level of 2008. The structure of foreign direct investment in Ukraine by types of economic activity is studied. It is established that investors are ready to invest only in already developed areas of activity: wholesale and retail trade, repair of motor vehicles, and financial and insurance activities, which provide a sufficient level of profitability. A short-term forecast of the inflow of foreign investments to Ukraine with the help of econometric analysis is developed, a graphic model is built. It is provided that if the trend described by the model is observed in the future, the amount of foreign direct investment inflows will increase in 2020-2021 years. The main recommended measures for Ukrainian government for the improvement of the investment activity in the country are optimization of the tax system, improvement of the procedure for payment of customs duties and taxes, creation of a system of legal protection for foreign investors, etc.

Keywords: investment; investment climate; foreign direct investment, foreign investment.

Постановка проблеми. Досвід багатьох країн світу показує доцільність залучення інвестицій. Для України, як і для інших постсоціалістичних країн, існує ряд перешкод на шляху здійснення цього процесу. До них можна віднести відсутність сприятливого інвестиційного клімату в країні; недосконалість ринкового механізму економіки; нестабільність політичної ситуації; низький рівень ділової і професійної кваліфікації підприємців; недостатньо привабливі інвестиційні проекти і разом з тим брак зацікавлених партнерів. Крім того, на інтенсивність інвестиційних потоків впливає податкова система; відсутність діючої системи страхування інвестицій; надмірна монополізація економіки; а також високий рівень інфляції.

Сьогодні від ефективності інвестиційної політики залежать стан виробництва, положення і рівень технічної оснащеності основних фондів підприємств народного господарства, можливості структурної перебудови економіки, рішення соціальних і екологічних проблем. Інвестиції є основою для розвитку підприємств, окремих галузей і економіки в цілому.

З часу становлення незалежності України науковці приділяють велику увагу створенню ефективної системи залучення прямих іноземних інвестицій. Водночас Україна знаходиться серед країн з несприятливим інвестиційним кліматом, про що свідчить ряд міжнародних рейтингів. Для України значення іноземних інвестицій постійно зростає, адже вони є запорукою сталого економічного розвитку, котрий забезпечить скорочення розриву в головних макроекономічних показниках між нашою та розвиненими державами світу, допоможе сформулювати умови для співпраці з іншими країнами. Якість життя населення та інші характеристики розвитку суспільства також залежать від темпів економічного зростання країни, в тому числі від інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний науковий доробок, пов'язаний із дослідженням особливостей інвестиційних процесів в Україні зроблений такими вченими: Гаврилук О. [2], Максимів Д.Я. [3], Яркова, Н.І. [4], Фомішина В.М. [5], Боярчук А.І. [8], Огородник Р.П. [9], Башнянин Г.І. [10].

Метою статті є дослідження процесів іноземного інвестування в економіку України, вивчення їх масштабів структури та перспектив розвитку, а

також пошук шляхів активізації інвестиційних потоків в країну.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. На сучасному етапі розвитку економіки України посилення її інвестиційної привабливості та стабілізація національної економіки у час політичної та фінансово-економічної кризи є актуальним і пріоритетним завданням державної інвестиційної політики.

За Індексом інвестиційної привабливості, що складений на основі опитування 142 провідних українських підприємств-членів Європейської бізнес асоціації, проаналізовано тенденцію зміни інвестиційного клімату в Україні з 2009 року по 2017 рік (рис. 1) [1].

Значення індексу інвестиційної привабливості від 0 до 2 показує негативний інвестиційний клімат в країні, від 2 до 3 – є видимі поступові покращення, проте все ж для інвесторів цього недостатньо, та від 3 до 4 – високий показник, що вказує на зацікавленість іноземних інвесторів. Таким чином, індекс інвестиційної привабливості України у першій половині 2017 року зріс на 0,13 бали в порівнянні з другою половиною 2016 року. Це показує, що відбуваються позитивні зміни. Індекс за 2017 рік наближається до найвищих показників 2010 та 2011 років – 3,28 та 3,39 бали відповідно.

Відповідно до [8] можна виділити такі позитивні зміни в інвестиційному кліматі України для бізнесу:

- стабільний обмінний курс;
- повільна, але стабільна адаптація до європейських стандартів;
- введення безвізового режиму з ЄС;
- відкриття даних державних реєстрів;
- лібералізація валютного контролю;
- розвиток онлайн сервісів (електронний паспорт, електронна система відшкодування ПДВ та інше);
- спрощення процедури отримання ліцензії на будівництво.

За даними Європейської бізнес асоціації [1], бізнес в Україні з 2016 по 2017 роки не помітив жодних нових негативних факторів для інвестиційної діяльності, проте багато несприятливих факторів з попередніх років залишились:

- високі ставки за кредитами у банках;
- корупція;
- повільний темп реформ;

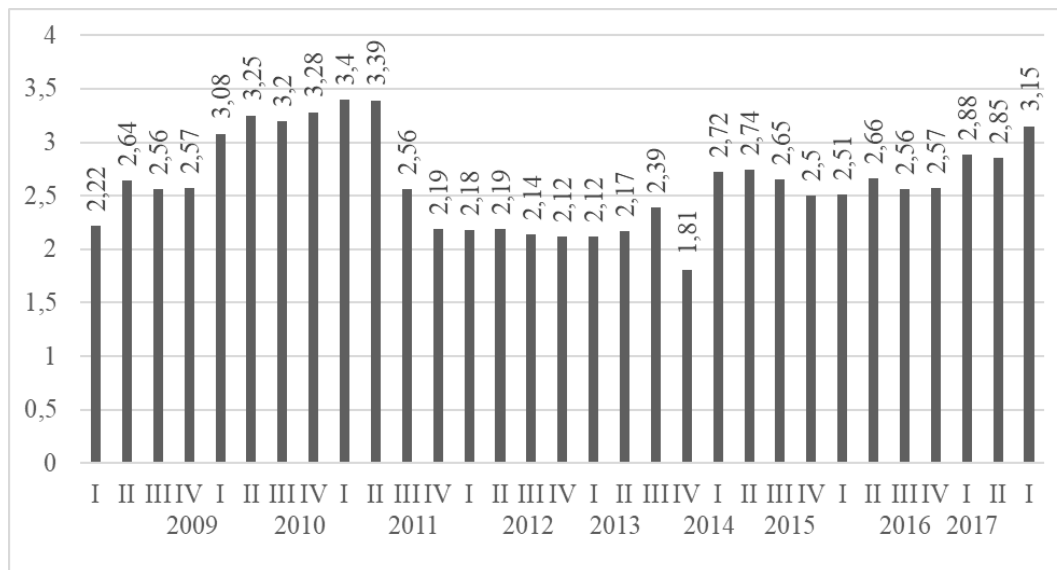

Рис. 1. Динаміка індексу інвестиційної привабливості України у 2009-2017 рр. (дослідження Європейської бізнес асоціації)

Джерело: розроблено авторами за даними [1]

– відсутність прогресу у судовій та земельній реформах.

Прямі іноземні інвестиції, насамперед, забезпечують довгострокові вкладення матеріальних засобів компаніями-нерезидентами в економіку країни з метою організації і будівництва підприємств, придбання статутного та акціонерного капіталу, розвиток нових інвестиційних проектів. Індикатором зміни рівня довіри іноземних інвесторів та рейтингу країни вважається динаміка прямих іноземних інвестицій. Тож, динаміка вкладень та надходжень прямих іноземних інвестицій в економіку України та з України у 2005–2018 рр. наведено в табл. 1. Зокрема, на основі цих даних можна зробити висновок, що суттєвий негативний вплив на обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну спричинила глобальна економічна криза 2008–2009 рр. та нестабільне політико-правове середовище України у 2014–2018 рр.

У 2009 році спостерігається значне скорочення обсягу залучених іноземних інвестицій на 6097 млн. дол. США. Починаючи з 2010 року відбувається поступове покращення, завдяки приросту прямих іноземних інвестицій у країну. Впродовж 2013-2014 років простежується несприятливе становище через стрімке падіння обсягу інвестицій. Тож, значення на кінець 2017 році скоротилося відносно 2016 року на 1082 млн. дол. США. У 2018 році простежується позитивна динаміка щодо збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій на 668 млн. дол. США. Впродовж останніх 13 років найбільший приріст прямих іноземних інвестицій був у 2008 році. Незважаючи на коливання обсягів залучень, у 2012 році розмір інвестицій найбільш наблизився до останнього максимального значення. При тому, за останні 6 років країна не досягла такого значного розміру приросту іноземних залучень. Дана тенденція до зниження обсягу іноземних інвестицій є наслідком ряду причин недовіри інвесторів, серед яких: високий рівень корупції в країні, недовіра до судової системи, нестабільність національної валюти, монополізація ринків, а також військовий конфлікт України з Росією [6; 9].

Таблиця 1
Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну / з України, млн. дол. США

Рік	Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн. дол. США	Приріст/падіння за рік, млн. дол. США	Прямі іноземні інвестиції з України, млн. дол. США	Сальдо, млн. дол. США
2008	10913	+1022	1010	+9903
2009	4816	-6097	162	+4654
2010	6495	+1679	736	+5759
2011	7207	+712	192	+7015
2012	8401	+1194	1206	+7195
2013	4499	-3902	420	+4079
2014	410	-4087	111	+299
2015	2961	+2551	-51	+3012
2016	3284	+323	16	+3268
2017	2201	-1082	8	+2194
2018	2870	+668	1	+2869

Джерело: розраховано авторами за даними [6]

На сьогоднішній день однією з головних проблем української економіки виступає низька віддача від інвестицій та їх неефективний розподіл. Аналіз іноземних інвестицій за видами економічної діяльності дає підстави зробити висновок, що найбільша частина прямих іноземних інвестицій надходить у розвинуті сфери економічної діяльності. Причому, незважаючи на значне скорочення прямих інвестицій внаслідок ускладнення соціальної, політичної та економічної ситуації, у країні їх концентрація за видами економічної діяльності залишається майже незмінною (рис. 2).

Станом на 1 січня 2018 року у промисловість було спрямовано 33,38, в оптову, роздрібну торгівлю та ремонт автотранспорту – 15,69%, у фінансову та страхову діяльність – 12,02%, в інформаційну діяльність і телекомунікації – 11,16%, у професійну, наукову та технічну діяльність – 6,75% від загального обсягу накопичених прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіці України. Ана-

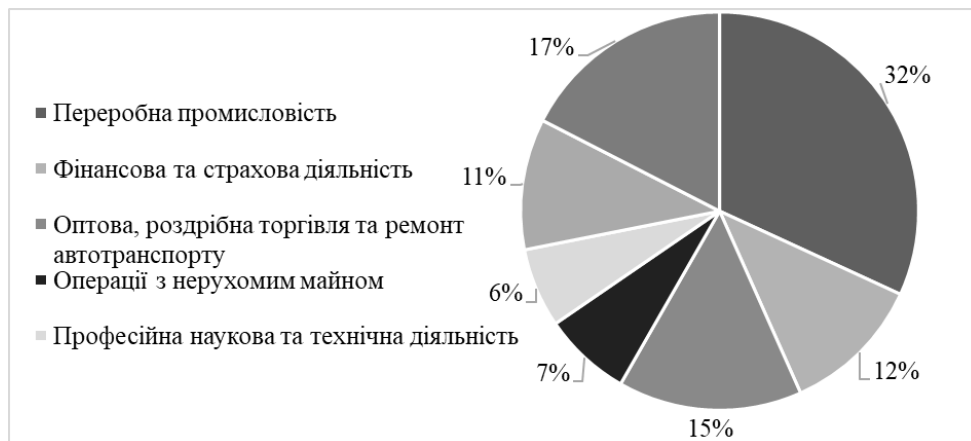

Рис. 2. Структура прямих іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності, %

Джерело: побудовано авторами за даними [8]

лізуючи структуру прямих іноземних інвестицій, можна зробити висновок, що інвестори готові вкладати свої кошти лише у розвинуті сфери діяльності, такі як: оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспорту та фінансова і страхова діяльність, в яких передбачається достатній рівень рентабельності [6].

Для розроблення короткострокового прогнозу потоку іноземних інвестицій в Україну було застосовано економетричний аналіз та побудовано графічну модель, що дозволить розробити прогноз розвитку притоку інвестиційних коштів в Україну та можливий стан інвестиційного клімату в країні. Здійснено вибір специфікації моделі, що передбачає нелінійну побудову для отримання адекватних результатів дослідження, після чого за допомогою вбудованих можливостей Microsoft Excel додаємо на графік лінію поліноміального тренду, що вкаже на тенденцію або напрям розвитку даного показника (рис. 3).

Обсяг прямих інвестицій підкоряється нелінійній залежності, а саме – поліноміальній у вигляді рівняння третього порядку. Коефіцієнт детермінації на рівні 0,7936 вказує на те, що 79% даних можна описати через таку залежність, і тільки 21% даних по прямим іноземним інвестиціям такому закону не підкоряються. Скориставшись критерієм Фішера було встановлено, що отримана модель прийнятна, що дозволяє отримати прогнозне значення показника.

Таким чином, для обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України отримано наступну економетричну модель: $y = 0,6302 \cdot t^3 - 8,029 \cdot t^2 + 26,886 \cdot t + 29,504$, в якій t – номер періоду; y – значення обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в економіку України у млн. дол. США.

Рівняння надалі використовуємо для прогнозування та аналізу. Так, якщо тенденція, що описується за допомогою моделі, буде спостерігатись і надалі, обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в економіку України у 2020 р. (при $x=4$) складе:

$$y = 0,6302 \cdot 4^3 - 8,029 \cdot 4^2 + 26,886 \cdot 4 + 29,504 = 41,9168$$

Прогноз на 2021 рік (при $x=5$) становитиме:

$$y = 0,6302 \cdot 5^3 - 8,029 \cdot 5^2 + 26,886 \cdot 5 + 29,504 = 48,984$$

Результати прогнозування вказують на зростаючу тенденцію обсягів прямих іноземних інвестицій в

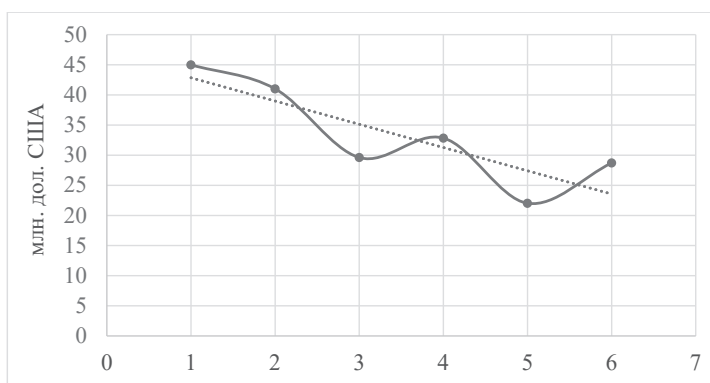

Рис. 3. Поліноміальна модель обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України у 2013-2018 рр., млрд. дол. США

Джерело: побудовано авторами на основі табл. 1.

Україну, в якій у 2020 році обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну дорівнюватиме 41,9168 млн. дол. США, у 2021 році – 48,984 млн. дол. США.

Тож, сьогодні Україна не здобула серйозних досягнень у забезпеченні національної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості, проте перспектива на майбутнє є. Наразі, до основних проблем, які гальмують розвиток інвестицій в Україні, можна віднести:

- високий рівень корупції;
- недосконалість відповідної законодавчої бази;
- недостатнє державне фінансування вітчизняних наукових закладів;
- недосконалість методичного забезпечення підготовки інвестиційних проектів;
- дефіцит досвідчених і кваліфікованих фахівців в управлінні проектами;
- відсутність практичного досвіду і слабо розвинена інфраструктура венчурних інвестицій в Україні та інше [2].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що протягом останніх років бізнес в Україні не помітив жодних нових негативних факторів для інвестиційної діяльності, проте багато несприятливих факторів з попередніх років залишились: високі ставки за кредитами у банках; корупція; повільний темп реформ; відсутність прогресу у судовій

та земельній реформах. Отже, для України необхідно розглядати залучення іноземних інвестицій у контексті зростання та структурної перебудови економіки. Враховуючи це, за допомогою іноземних інвестицій необхідно розв'язувати завдання щодо структурної реформи економіки, подолання залежності країни від імпорту та технологічне оновлення виробництва.

Вивчення структури прямих іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності показує, що інвестори готові вкладати кошти лише у розвинуті сфери економіки України: оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспорту та фінансова і страхова діяльність, в яких передбачається достатній рівень рентабельності. Проте, Україна володіє значним потенціалом для вкладення в її економіку необхідних інвестицій. І тому, завдання нашої держави – реалізовувати цей потенціал та створювати умови для належного функціонування залучених коштів, що дасть змогу забезпечити модернізацію робочих місць і збільшення їх кількості та стабільний соціально-економічний розвиток країни.

Короткостроковий прогноз потоку іноземних інвестицій в Україну показує, що за умови збереження тенденції, описаної за допомогою моделі, обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в економіку України буде зростати у 2020–2021 рр. До основних загальнодержавних заходів покращення інвестиційної активності можна віднести:

- усунення негативних чинників правового характеру на законодавчому та виконавчому рівнях влади;
- оптимізація системи оподаткування; забезпечення гнучкості податкової політики для підвищення зацікавленості інвесторів у зростанні доходів їх компаній; повне звільнення інвестицій від податків протягом першого року;
- удосконалення порядку сплати митних платежів і зборів при надходженні іноземних інвестицій в Україну;
- створення державою системи правового захисту іноземних інвесторів від боржників та недобросовісних партнерів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. EBA Investment Attractiveness Index. *eba.com.ua*: вебсайт. URL: https://eba.com.ua/static/EBA_IAI_1H_2017_ENG.pdf (дата звернення: 04.04.2020).
2. Гаврилюк О. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України. *Фінанси України*. 2018. № 2. С. 68–81.
3. Максимів Д.Я. Покращення інвестиційної привабливості України. *Інноваційна економіка*. 2012. № 1. С. 79–107.
4. Яркова Н.І., Яковенко О.П. Роль органів державної влади в інвестиційному процесі. *Економіка будівництва і міського господарства*. 2012. № 2. С. 89–100.
5. Фомішина В.М. Інвестиційна політика України у світлі євроінтеграційних процесів: вибір пріоритетів. *Бізнес-навігатор*. 2014. № 1(33). С. 180–185.
6. Статистична інформація. *Державна служба статистики України*: вебсайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.04.2020).
7. Основні недоліки та проблеми залучення іноземних інвестицій в Україні *economy.nayka.com.ua*: вебсайт. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/n=4&y=2014> (дата звернення: 21.04.2020).
8. Боярчук А.І. Інвестиційна привабливість в міжнародних економічних відносинах: на прикладі Херсонської області. *Innovative educational technologies: European experience and its application in economics and management training*. Poland. Wyzsza Szkoła Biznesu – National-Louis University, 2016. С. 12–17.
9. Огородник Р.П. Україна як реципієнт прямих іноземних інвестицій: обсяг і динаміка. *Сучасні тенденції міжнародних економічних відносин і зовнішньоекономічні зв'язки України: колективна монографія* / За ред. д.е.н., проф. В.М. Фомішиної. Херсон : ТОВ "ВКФ"СТАР"ЛТД", 2017. С. 239–263.
10. Фомішина В.М., Башнянин Г.І. Фіскальні важелі формування інвестиційної стратегії України в умовах посилення євроінтеграційних процесів. *Адаптація інструментів управління зовнішньоекономічною діяльністю до євроінтеграційних процесів [Колективна монографія]* / За ред. В.М. Фомішиної, І.Ю. Вольвач. Херсон : ХНТУ, 2015. С. 5–25.

REFERENCES:

1. EBA Investment Attractiveness Index. Available at: https://eba.com.ua/static/EBA_IAI_1H_2017_ENG.pdf (accessed April 04, 2020).
2. Havryliuk O. (2018). Investytsiinyi imidzh ta investytsiina pryvablyvist Ukrainy [Investment image and investment attractiveness of Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 2, pp. 68–81. [in Ukrainian]
3. Maksymiv D.Ya. (2012). Pokrashchennia investytsiinoi pryvablyvosti Ukrainy [Improving the investment attractiveness of Ukraine]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 1, pp. 79–107. [in Ukrainian]
4. larkova N.I., Yakovenko O.P. (2012). Rol orhaniv derzhavnoi vlady v investytsiinomu protsesi [The role of public authorities in the investment process]. *Ekonomika budivnytstva i miskoho hospodarstva*, no. 2, pp. 89–100. [in Ukrainian]
5. Fomishyna V.M. (2014). Investytsiina polityka Ukrainy u svitli yevrointehratsiinykh protsesiv: vybir prioritytetiv [Ukraine's investment policy in the light of European integration processes: choice of priorities]. *Biznes-navihator*, no. 1(33), pp. 180–185. [in Ukrainian]
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed April 14, 2020).
7. Osnovni nedoliki ta problemy zaluchennia inozemnykh investytsii v Ukraini. *Efektivna ekonomika*. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/n=4&y=2014> (accessed April 21, 2020).
8. Boiarchuk A.I. (2016). Investytsiina pryvablyvist v mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosynakh: na prykladі Khersonskoi oblasti [Investment attractiveness in international economic relations: on the example of Kherson region]. *Innovative educational technologies: European experience and its application in economics and management training*, Poland, pp. 12–17. [in Ukrainian]
9. Ohorodnyk R.P. (2017). Ukraina yak retsypiient priamykh inozemnykh investytsii: obsiah i dynamika [Ukraine as a recipient of foreign direct investment: volume and dynamics]. *Suchasni tendentsii mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn i zovnishnoekonomichni zviazky Ukrainy: kolektivna monohrafia*. Kherson: TOV "VKF"STAR"LTD", pp. 239–263. [in Ukrainian]
10. Fomishyna, V.M. Bashnianyn, H.I. (2015). Fiskalni vazheli formuvannia investytsiinoi stratehii Ukrainy v umovakh posylenia yevrointehratsiinykh protsesiv [Fiscal levers of formation of investment strategy of Ukraine in the conditions of strengthening of European integration processes]. *Adaptatsiia instrumentiv upravlinnia zovnishnoekonomichnoiu diialnistiu do yevrointehratsiinykh protsesiv* [Kolektivna monohrafia]. Kherson: KhNTU, pp. 5–25. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 04.07.2020.
The article was received 04 July 2020.